

Några dansrötter - från himladans till Heliga danser

av Pia Lamberth

Rotsystem

Dans är eller har varit en fundamental beståndsdel i ritualer och tillbedjan inom alla religiösa system man känner till. Många hävdar att dans, all dans, är sakral eller helig till sitt ursprung och att det en gång var självklart att själva dansandet var en andlig handling.

Dansens rötter är oändligt långa och många. De äldsta är jämgamla med själva livets uppkomst. Vi skall här följa några få rot-trådar en liten bit.

Heliga danser, som vi känner dem idag, i en tid när sammankopplingen av orden *helig* och *dans* inte längre är en tautologi utan en nödvändighet, kan sägas ha vissa huvudrötter: folkliga danser från främst europeiska kulturer, den judiska religiösa dansen, samt medeltidens danser, sakrala och profana. Som alla genast inser, så kan man inte helt särskilja och separera dem. Rötterna till dessa danser kan i sin tur följas bakåt till några grundläggande mönster gemensamma för människors dans över hela världen. Dans som berättar om människans villkor, om liv och död. Dansrötterna förlorar sig in i samma forntidens dimmor som mänsklighetens egna. De slingrar sig kring och genom varandra som rötter har för vana.

Eftersom det handlar om en levande danstradition så är naturligtvis nutida koreograferade danser också en betydelsefull del av Heliga dansers dans-skatt. Lika väl som dessa kan spåra sina rötter bakåt, så är kanske många av dem rotembryon till framtida livskraftiga rötter.

Änglar och gravar

Det som vi idag skulle kalla meditativ eller kontemplativ dans är inte, som man kanske gärna tror, någon anmärkningsvärd del av vårt kristna dansarv.

Den himmelska dansen, som är en tidig föreställning, är av annan karaktär.

Änglarna dansar, det har ni säkert sett på medeltida målningar. Redan på 100-talet är dock den himmelska dansen ett vedertaget begrepp. Dansen används inte som *symbol* för den återställda harmonin och fullkomligheten utan är vad som faktiskt utmärker denna harmoni och fullkomlighet. Himlen är fullkomlighetens värld och därmed dansar man.

Änglarna dansar och alla som kommer till himlen dansar med dem.

”Martyrerna dansar ringdanser med de saliga andarna och på de rättrådigas sköna nejder” läser man på en inskription i en romersk basilika från 400-talet.

I dansen ligger himlen och jorden mycket nära varandra. Man dansar med himlens änglar och man dansar på martyrernas och helgonens gravar.

Den verkliga urdanstraditionen i kristenheten, den viktigaste dansen, hörde nämligen martyr- och helgondagarna till. I äldsta kyrkan är människans dödsdag hennes sanna födelsedag och glädjedag. Dödsdagar firades som jubeldagar - äntligen hade någon fått tillträde till den himmelska dansen - och så dansar de ännu levande med i dansen, fast här nere än så länge. Danserna på och kring gravar var alltså inga meditativa stilla sorgedanser, utan dans i glädje och jubel.

Ordet *tripudante*, som ursprungligen betecknade dansande¹, kom senare att betyda jublande. Ordet *präsul*, som betyder biskop, betydde ursprungligen fördansare. Har kanske allt dansrötter ?

Dansen har ett nära samband med den tidiga hymndiktningen (fram på 10- och 1100-talet). Framför allt ängladansen i himlen (även Maria dansade där) inspirerade. Vissa helgonhymner sjunges och dansas ännu och det finns många reliefer och andra avbildningar av kyrklig dans över hela kristenheten.

Dansen för de döda martyrerna är en ängladans och en uppståndelsedans. Ängladansen kom att få innebörd av ett mysterium som sammanhängde med uppståndelsen, d.v.s. med övervinnandet av dödens och dödsdemonernas makt.

¹ Tripedium eller Tripudium, en vanlig tidig kristen dansform; tre steg framåt och ett tillbaka. Detta är den enklaste formen av ett av de allra äldsta dansmönstren; livsträdsfamiljen, dvs tre steg och så gör man något – stam och krona.

En tidig kyrkofader, Gregorius av Nasiens, skrev att det praktiskt viktiga ändamålet med de kristnas besök med sång och dans på martyrgravarna var:

”Till uppenbart undertryckande av demonerna, till avvärjande av sjukdomarna, till kännedom om kommande händelser”.

Man började så småningom dansa för de döda både före och efter begravningen.

Likvakan är en tradition med rötterna i dansen på martyrgravarna, en glad fest, för att förjaga demonerna och/eller för att glädja den döde.

Dans på kyrkogårdar för att få bot för sjukdomar eller frälsning från nöd är ett senare arv, liksom dans som tack eller betalning.

Dans vid gravar pågår ganska allmänt, även i Norden, ända fram på 1700-talet, på vissa ställen ännu. Man dansade ringdanser, hoppdanser, tripodium, och förde vidare det bibliska bruket av handklappningar som bifall till Gud². Skratt tänktes bryta dödens makt ”ty de döda kan ej skratta”.

Under 1300-talet dansades symboliska dödsdanser som raddans, ibland med att de dansande en efter en försvinner ur dansen. Vi ser dessa danser ofta avbildade på kyrkliga kalkmålningar i svenska kyrkor. På målningar i kyrkor är det inte Döden som släpar bort folk, utan de döda som dansar ”mest”.

Senmedeltida mystik talar om döden som en bröllopsdans; man dansar i döden sin brudgum till mötes. Man föres av Kristus, av Jungfru Maria, av himlens alla änglar under dans genom döden till paradiset. Tanken var, som en herr Freidank diktade, att

Gud gjorde väl när han förbjöd
att någon vet sin egen död!
Ty om det människan visste,
dansen ginge om dem miste.

Det var naturligtvis ingalunda de kristna som var först med dans i samband med de döda. För liv, sjukdom och död har dansen alltid varit betydelsefull, och det finns belägg för sådan i de flesta kulturer. Idén att de döda själva dansar fanns redan under antiken och t.ex. Platon talar om dans på begravningar. En vanlig föreställning var att själarna blev stjärnor och dansen härmade deras vandring runt jorden, en föreställning som går igen i medeltidens Bretagne där Vintergatan består av själar på pilgrimsfärd till Santiago de Compostela.

Judarna hade från åtminstone 500 f.Kr dans som begravningsrit, de sefardiska judarna i Spanien och Portugal lär ha det ännu. Hasiderna (en ortodox judisk trosinriktning) dansade rituella begravningsdanser åtminstone ännu på 1700-talet. (Dans och rit är fortfarande starkt sammansvetsat i deras tradition)

”Den skapade världen dansar inför Skaparen”

- och den dansar cirkeldans

Inte bara i himlen dansas det, och inte bara med de döda. Också i den levande världen var dansen viktig och man dansade vid alla stora högtider.

Man dansade långdanser och ringdanser - och dans i cirkel kom att bli allra viktigast hos de tidiga kyrkofäderna.

Den antika världsbilden gäller ännu en tid: Platon och Lukianos talar om solen som altaret som allt dansar sin lagbundna dans omkring. Detta är alltså *innan* man bestämde sig för att jorden var platt och universums medelpunkt!

De kristna hedrar solens uppgång, ”den uppstigande Skaparen”, med sång och dans. Ännu dansar den skapade världen inför Skaparen - och runt denne.

² Du skall slå samman dina händer och stampa med dina fötter, Heskiel 6:11

Den grekiske filosofen Plotinos (204-270) och nyplatonismen utövade stark påverkan på flera stora kyrkofäder; bl.a. Clemens av Alexandria och Gregorios av Nyssa. Plotinos skriver om cirkeldans och är väl medveten om hur viktig cirkelns mittpunkt är:

Liksom kören alltid går i cirkel runt försångaren och sjunger
som bäst, då den är vänd mot honom, så skola vi också städse
omgiva honom, och då vi betrakta honom, så se vi där vårt slut
och vår vila, vår röst är harmoniskt samstämd och vi dansa
omkring honom en i sanning inspirerad dans.

I denna dans kan man begrunda källan till livet, källan till intelligensen, tillvarons princip, det godas orsak, själens ursprung, menar han.

Detta påminner mycket om berättelsen i Johannesakterna (i Nya Testamentets Apokryfer) där det berättas om hur Jesus under natten i Getsemane samlade lärjungarna kring sig i en cirkel och lät dem dansa medan han sjöng före:

Världen tillhör den som dansar - amen
Den som icke tråder dansen, vet icke vad som händer - amen
Om ni följer nu min dans, se er själva i Mig som talar.....

I den judiska religionsutövningen var, och är, dans en levande del. I Gamla Testamentet talas det en hel del om dans och dansande. I Nya Testamentet är dansen inte framträdande, utom genom ett enda uttalande av Jesus själv. Ett uttalande som på sina håll ställde till med stora själsvändor, skall vi se.

Evangelieuppmaningen

Redan från början fanns det en ambivalens till dansande på sina håll. Dels tog man den evangeliska uppmaningen på mycket stort allvar:

Jesus klandrar: Vi spelade för er, men ni ville inte dansa (Matt 11:16-17)

och dels såg många att dansen ibland också missbrukades, urartade.

Kritik och försök till förbud är jämnåriga företeelser med dansen själv, och den mängd dokumentation som finns om detta bevisar, om något, hur livskraftig dansen varit genom århundradena.

Alla de tidiga kyrkofäderna skriver om dans, det var en del av det sedvanliga, och det var framförallt kyrkofädernas texter som genom århundradena studerades och bevarades av munkarna i klostren och av dem som prästvigdes. Sålunda var munkar och präster mycket ohörsamma när det gällde förbudsförsök.

Justinus Martyren(100-165) skrev tidigast om dans och menade att man inte skall sjunga ensam utan med andra och med dans och instrument. Clemens av Alexandria(150-216) talar om ringdanser med änglarna för de som blivit invigda i de kristna mysterierna. Dansen ses som en symbol för upplyftandet över det timliga, mot det heliga, att nalkas Gud.

Många andra omnämner och/eller anbefaller ”sedvanliga danser”, dans för de döda, för martyrer etc. Det är ett så vanligt bruk att det inte behöver kommenteras.

På 300-talet börjar viss kritik dyka upp. Någon vill förbjuda kvinnornas deltagande i dansen och Ambrosius skiljer mellan god och dålig dans. Han anser att det är viktigt att ”deltaga i hela skapelsens ring” men ville överföra dansen från kroppsligt till andligt plan. Han är mycket vacklande eftersom han också är väl medveten om evangeliernas påbud att dansa. Jesus klandrar de som inte vill. Augustinus(354-430) har samma problem. Han vänder sig mot vissa sorters dans men vågar inte vara öppet och helt emot dansandet trots att han tydligt avskyr det.

Mycket av kritiken är reaktioner mot lättsinne, dryckenskap etc. Man manar till besinning istället för yra. Det skall inte vara Salomes dans, som tolkas som en syndig förförelsedans, utan Davids, konungen som dansar med all sin kraft inför Gud.

I slutet av 300-talet menar Johannes Chrystostomos att endast ringdanser inte är oanständiga. Honorius på 1100-talet menar detsamma och är mycket positiv till cirkeldansandet i Regensburg.

Det är ett väldigt dansande i kristenheten genom århundradena och man talar om Kristus som fördansaren, etc. Men det är inte alldeles lätt att dansa rätt: även djävulen dansar och alla i helvetet.

Kyrkans folk dansar

De äldsta arbetena om dansens historia är från 16-1700-talen. Där talar man om chorea(ringdans), salatio(hoppdans), chorus(kördans), tripudium och ludens(lekar).

Man kan skilja mellan sakralt-kyrkliga och folkligt-kyrkliga danser. De förra utfördes av kyrkans folk, t.ex. präster, biskopar, munkar, nunnor, korgossar, och de senare dansades av församlingsmedlemmarna utan inblandning av kyrkligt anställda. Det är inte så mycket danserna som skiljer, utan vem som dansar.

De tillfällen då sakralt-kyrkliga danser var en bärande del finner man bl.a. i många av kyrkans stora fester: Narrfesten som också kallades Åsnefesten, Dårararnas fest, Stavens fest, hade sin storhetstid fram på 1100-talet, mest i Frankrike men även i Tyskland, England och Spanien. Påven Innocentius III försökte 1207 förbjuda den men ingen brydde sig. Från början var festen antagligen en hyllning till legendernas och evangeliernas åsna och festerna gick i allmänhet ut på att vända upp och ned på allt; de högsta blir de lägsta, de första de sista, osv. Detta är en allmän medeltida karnevalstradition. Sista gången narrfesten firades i en kyrka var 1595 i Troyes, men den flyttade sedan, liksom på många andra håll, antagligen bara ut till kyrkogården där den fortlevde länge till.

En annan fest var Barnfesten, där korgossarna hade huvudrollen. Den firades åtminstone under 11-1500-talen i Frankrike, Tyskland och England.

Pelotan, ett boll-dans-spel som symboliserade uppståndelse och salighet, dansades i katedralen i Auxeres fram till 1538 då det förbjöds. Reglerna finns från 1396 bevarade. Präster och "klerici" dansade på påskdagens eftermiddag tripudium i den stora labyrinten och kastade en stor boll mellan sig efter ett visst mönster. Efteråt firade man med stor festmiddag. Bolldansspelet är ett mysteriespel om uppståndelsens mysterium och sången handlar om Kristi död och uppståndelse.

(Om man stiger upp tidigt på påskdagens morgon så kan man se solen dansa)

Bergeretta dansades i Besançon på påskdagen, åtminstone från 1200-talet och fram till 1789 då revolutionen tycks ha stoppat den. Där dansade man också ring- och raddanser på påskafton och som påskprocessioner, även där med festmåltid efteråt. På pingsten dansade man en Veni Sancte Spiritus.

Ännu in på 1900-talet dansade korgossarna en egen dans i Sevillas katedral. De har dansat vid vissa kyrkliga festdagar, bl.a. Marie Bebdelsedag, sedan minst 1400-talet och kanske gör de det ännu idag. Tio korgossar i praktfulla pagekläder, ibland änglavingar, figurerar mot varandra i en menuettliknande dans där de också sjunger och spelar kastanjetter.

Labyrinten är en urgammal symbol, en av de äldsta, som återfunnits i lämningar av forntida kulturer över hela världen, även sådana som inte kunnat påverkas av varandra. Norden anses vara labyrintens urhem där flera hundra finns bevarade utomhus, lagda med stenar. På Gotland kan man hitta sådana även på det som senare blivit kyrkogårdsmark. Labyrinten har ansetts ha magiska egenskaper på olika sätt och gemensamt är att de ofta burit en återfödelse- eller uppståndelsesymbolik. Vägen in åt är lång och slingrande och mitten kommer en vändpunkt som sedan leder vandringen ut igen.

Kyrkan införlivade mycket tidigt labyrintsymboliken i sitt eget symbolspråk. I dessa labyrinter dansade man, vandrade och kröp. Den äldsta kända kyrkolabyrinten fanns i golvet i 300-talets Reparatusbasilika i Orléansville i Algeriet. De flesta kyrkolabyrinter härstammar dock från 1000-talet, exempelvis de i Chartres och Amiens. I Frankrike kallades ofta labyrinterna för vägen till Jerusalem eftersom Palestina var förlorat och man inte längre kunde göra en riktig pilgrimsfärd dit. Labyrinten fick symbolisera vägen till det himmelska Jerusalem.

Ibland symboliserade labyrinten underjorden: nedstigning och uppståndelse, ibland himlen/Jerusalem.

Det förekom/förekommer också dans runt sakramentet vid många kyrkliga processioner. Speciellt i Spanien var och är detta en bred och stark tradition, även om sakralt-kyrkliga dansprocessioner förekom flitigt över hela Europa, främst på 11-1500-talet. Man dansade genom staden med offer eller med sakramenten, endera hela vägen eller vid stationer. Det finns belägg och beskrivningar från många platser.

Ibland annat Köln hade man från 1300-talet och ända fram på 1800-talet en sakramentsprocession med fördansare.

I övrigt förekom sakralt-kyrkliga danser på sina håll t.ex. vid kyrkliga fester för enskilda helgon och när munkar och nunnor togs upp i sina ordnar (livlig dans som förbjöds i slutet av 1300-talet). I många biskopsstift, främst i Tyskland och Frankrike och fram till mitten av 1500-talet, skulle prästen när han celebrerade sin första mässa i kyrkan utföra en sakral dans till särskild musik.

I den koptiska kyrkan (fr. 451 en separatistisk rörelse som menar att Kristus enbart är av gudomlig natur) har den sakralt-kyrkliga dansen bevarats sedan äldsta tider och finns ännu i full utsträckning i den Abessinska delen. Speciellt septemberfesten (korsets återfinnande) och januarifesten (vattnets välsignande) har mycket gamla rötter.

En helig dansare

Det finns en medeltida legend, "Del tombeor Nostre Dame" (Vår kära Frus dansare), som är nedtecknad 1268 efter anteckningar från 1100-talet.

En jonglör, dansare och gycklare som vandrat sig trött genom hela världen, slår sig ned i klostret Claravallis (Clairvaux). Förtvivlad kan han inte delta i klostrets böner och gudstjänster då han inte kan läsa. Han får en uppenbarelse att han skall tjäna Maria genom sin dans. Varje gång dansade han sig medvetlös varvid Maria och änglarna kom ned och hugsvalade honom. Detta såg abboten och munkarna flera gånger. Efter döden blev han en helig man och hans grav betraktades som klostrets dyrbaraste helgedom.

Vanligt folk dansar

Folkligt-kyrkliga danser, d.v.s. där endast församlingsmedlemmar deltar, har ingen skarp gräns gentemot de sakralt-kyrkliga. Ofta dansade inte allmänheten förrän mot slutet av danserna, när de ofta blev cirkeldanser.

Spanien är det land där den religiösa dansen frodats allra rikast och livligast - och där den också i störst utsträckning bevarats in i vår tid. I Spanien har också, och kanske just därför, dansen förblivit nästan helt under kyrkans kontroll.

Det första förbudsförsöket kom först 1777 och åtlöddes inte alls. Man dansade under vakor och vigilier, inför julen osv. I Monserrat firades från 1200-talet pilgrimernas nattvakor med sång och dans. Baskiska och Galiciska sjömän dansade ännu 1929 en svärdsdans till Marias ära.

Kristi lekamens dag, en stor processionsdag, tycks ha varit en dansdag framför alla andra, ännu 1931.

I Portugal dansade man vid helgonförklaringar åtminstone på 1600-talet.

Italien fick ett kyrkdansförbud 1560, men man undantog bröllophögtidligheter då det var tillåtet att dansa i kyrkorna både dag och natt.

England fick vissa dansförbud på 1600-talet, men det var också fortsatt plikt för lärlingar och betjänter att dansa i Yorks katedral på fettisdagen.

I Frankrike dansade man mest till fram på 1600-talet men fortsatte här och där ända fram på 18- och 1900-tal. Dansen var oftast förknippad med helgon och martyrer. Också mot pest, epidemier och allmänna olyckor:

Helige Martial, bed för mig
så skall jag dansa här för dig.

Det finns belägg för dans ända fram till 1913 i Barjol, Bordeaux t.o.m. 1800-talet (hoppedans på palmsöndagen), osv. Efter franska revolutionen 1789 försvann mycken dans.

Från Belgien finns många belägg om dans, framförallt för stora processions-danser. Man dansade också som demonfördrivning och som bot för fallandesjuka (fram på 1800-talet). Man dansade de nygiftas dans på bron och "Tummen upp", en dans som vallonerna införde till Sverige. (Har det inte blivit ett kortspel?)

I Luxembourgen fanns "De hoppande heligas procession" i Echternach som dansades vid Pingst redan före 1000-talet och ännu i början av 1900-talet. Det förekom väldiga processioner över hela BeNeLuxområdet, där hela städer deltog. De sjuka dansade, pilgrimer dansade och man dansade för de sjuka. Dans på kyrkogården förekom in i vår tid.

Danserna är fortfarande mycket lika de bibliska och urkyrkliga danserna; stampande, handklapp, hoppdans och tripudium.

Tyskarna dansade också i processioner. I en julaftonsdans, Pomwitzeldansen, vagnar de dansande Jesusbarnet i krubban till en melodi ur Piæ Cantiones (430 i vår psalmbok). Det gjordes från åtminstone 1300-talet och på vissa ställen fram till slutet av 1700-talet. På 1600-talet fanns det två typer av kyrklig bröllopsdans, Lehenschwinken och Kronentanz.

Från Ryssland och Norden finns inte många belegg för kyrklig dans men dock några bröllopsdanser och dessutom andra lång- och cirkeldanser som levat kvar och visar tydliga tecken på hög ålder.

Kyrklig dans har också exporterats med religionen själv till bl.a. Brasilien där dans för de döda fanns kvar åtminstone på 1920-talet, och Mexico som har pilgrimsprocessioner "a la Spanien".

Dansepidemier

I våra öron låter det helt befängt med dansepidermier som liksom pesten skövlande drog fram över Europa, men det finns oerhört många krönikor om dessa epidemier. Framförallt Tyskland, BeNeLux och Italien tycks ha drabbats.

De första belegen är från 650-talet men 1300-talet är dansepidermiernas stora århundrade. Krönikorna skildrar en oförklarlig men skrämmande intensiv och obegriplig företeelse som fick kolossala människoskador att dra fram härs och tvärs över Europa, hoppande och dansande tills de föll döda eller medvetslösa ned. Det talas om hur hela städer dansar iväg. Ohyggliga smärtor dokumenteras. Likaså storartade omvändelser och mycken religiös hänryckning. De sjuka dansar och man dansar för de sjuka. Man vet ännu idag inte vad detta var. Sjukdom, förgiftning, ett tillfälle att släppa sig lös, bedrägeri, suggestion, hänryckning?

I andra kulturer finns transdans. Hur är det med rave?

Och så kom vi

Med tiden stelnade kyrkans ritualer och liturgi. Kroppen fick inte längre vara med. Dansprocessionerna slutade dansa. Handklappning, stampande och att hålla varandras händer blev ett enskilt knäfallande och upprättstående. Allas dans och sång blev en stillastående ställföreträdande kör. Församlingen fick bänkar att sitta still i.

Med de olika reformationsrörelserna städades det mesta av kvardröjande iögonfallande färger, rörelser, ritualer, bort. En större delaktighet i gudstjänsten kom visserligen församlingen åter till del, gemensam psalmsång, gemensamma böner etc, men kroppens rörelse har man tappat/motat bort.

I Sverige har ganska mycket av det en gång bortstädade kommit åter i våra kyrkor och ritualer. Vi har återigen processioner, om än gående. Vi har färger, blommor, ljus. Prästerna har använt åter många gamla rituella rörelser i liturgin. Vi har här och där börjat ta varann i hand åtminstone i fredshälsningen. De fasta bänkarna i kyrkorummet byts allt oftare ut mot (bort)flyttbara stolar.

Är det ett stillsamt kroppens återtag vi ser?

Runt om i världen dansas idag det som oftast kallas Sacred Circle Dance. Det är en rörelse som på bara några få årtionden har vuxit sig ut över världen och numera kan man hitta en cirkel att dansa i nästan var som helst.

Bernhard Wosien var en tysk dansprofessor och prästson som började forska i och samla folkliga danser från, till att börja med, främst Grekland och Balkan. Han upptäckte, erfor och fascinerades av deras rituella och religiösa meningsfullhet och började arbeta vidare med dem. Ingen kyrka var intresserad och så småningom, 1976, fick han en fristad hos The Findhorn Spiritual Community i Skottland. Därifrån har sedan dansandet spridits i en nästan obegriplig omfattning. Idag arbetar dansledare över hela världen med

att spåra och förmedla de gamla danserna i olika kulturer och med att skapa flera danser ur denna outsinliga källa.

Bernhard Wosien kallade danserna Heilige Tanze. Heilige betyder förstås heliga, sakrala, i kontakt med det gudomliga, men har också konnotationer till helhet och helande. Engelskan har inget lika heltäckande ord så det är lite synd att det är namnet Sacred dances som kommit att bli det gängse i världen.

Ännu dansas inte Sacred dances i kyrkans sammanhang i så många länder. Svenska kyrkan är en av de få som på många platser välkomnat cirkeldansens återkomst. Det har i och för sig dansats i kyrkliga sammanhang på olika platser under ganska många decennier av 1900-talet i Sverige, med då har det varit frågan om en grupp som ”uppträder” i gudstjänsten med dans som del i liturgin eller som psalm-/ bibel-illustration. Det kallas oftast Liturgisk eller Sakral dans.

1990 blev Maria Rönn prästvigd i Stockholm. Hon hade dansbakgrund och sökte en plats för dans i kyrkan. Genom bl.a. Marie Louise von Malmborg upptäckte hon Sacred dances som kommit till Sverige med Lucie Minne på Stjärnsund.

Maria utbildade sig till dansledare på Findhorn i Skottland och började introducera vad hon döpte till Heliga danser på sin arbetsplats, Skarpnäcks församling i Stockholm. Ryktet spred sig och hon fick snart börja resa land och rike runt. Gensvaret blev snabbt så stort att hon i sin tur fick börja utbilda dansledare. I februari 1995, i Sigtuna, fick Heliga danser sin första kull diplomerade ledare i Sverige. Idag finns det danscirklar i de flesta stift i landet och det finns utbildning och fortbildning för dansledare. Dansen börjar också så sakteliga finna sin väg tillbaka in i gudstjänsterna.

Cirkeldansens rötter är kraftfulla.

Pia Lamberth, Malmö, arbetar med Heliga danser i seminarier och workshops, leder utbildning och fortbildningar för dansledare samt är studiekonsulent i Sensus studieförbund distrikt Skåne-Blekinge.

Denna text har sedan 2000 i kompendieform varit del av *Cirkelns kraft; basutbildning i Heliga danser*. Den är reviderad 2004.

Lästips:

E.Louis Backman; *Den religiösa dansen inom kristen kyrka och folkmedicin*. Sthlm 1945
vår främsta källa för den kristna danshistorien

Buonaventura, Wendy; *I put a spell on you – Dancing women from Salome to Madonna*
London 2003.